

Αρμενιστής

Τόμ. 2, Αρ. 2 (2024)

Αρμενιστής

Η ποιητική γενιά του '30

Νάσος Βαγενάς

doi: [10.12681/armen.37628](https://doi.org/10.12681/armen.37628)

Copyright © 2024, Νάσος Βαγενάς

Άδεια χρήσης [##plugins.generic.pdfFrontPageGenerator.front.license.cc-by-nc-nd4##](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Βαγενάς Ν. (2024). Η ποιητική γενιά του '30. *Αρμενιστής*, 2(2). <https://doi.org/10.12681/armen.37628>

Νάσος Βαγενάς

Η ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΓΕΝΙΑ ΤΟΥ '30

Σε ένα συνέδριο για τον Σεφέρη δεν θα έπρεπε να λείπει μια εισήγηση για τη γενιά του '30,* της οποίας ο Σεφέρης υπήρξε κεντρική μορφή. Και από μια τέτοια συζήτηση δεν θα μπορούσε να λείπει το ερώτημα για ποιον λόγο αισθανόμαστε ακόμη την ανάγκη να μιλάμε σήμερα,

στη δεύτερη δεκαετία του εικοστού πρώτου αιώνα, για τη γενιά του '30. Ερώτηση που βρήκε ήδη μιαν απάντησή της με την ίδρυση, σήμερα, μιας μόνιμης έκθεσης με τίτλο «Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου Γκίκα – Μουσείο Μεσοπολέμου και της γενιάς του '30», της οποίας επίκεινται τα εγκαίνια. Η ονομασία της έκθεσης ως μουσείου είναι, βέβαια, ατυχής, αφού η γενιά του '30 είναι ακόμη ζωντανή – ζωντανότατη (οι ήρωές της ζουν ακόμη νοερά ανάμεσά μας και μας αγχώνουν με την παρουσία τους). Όμως, όπως και να ονομάζεται η έκθεση, η πρωτοβουλία της ίδρυσής της είναι ιδιαίτερα σημαντική για λόγους που κανονικά δεν θα χρειαζόταν να τους εξηγήσει κανείς. Αλλά κάποτε – και κυρίως σήμερα – χρειάζεται να εξηγήει κανείς και το αυτονόητο.

Θα μιλήσω, λοιπόν, γι' αυτή τη γενιά, για το λογοτεχνικό της έργο, και κυρίως – γιατί ο χρόνος των εισηγήσεων είναι περιορισμένος – για την αιχμή της, για το ποιητικό σκέλος αυτής της γενιάς. Και θ' αρχίσω με ένα σχόλιο για την απόφαση της ίδρυσης του μουσείου που ανέφερα.

Πιστεύω ότι η απόφαση αυτή αποτελεί μια καίρια κριτική πράξη, μια τολμηρή κριτική παρέμβαση σε μια συζήτηση (για την ακρίβεια, σε μιαν επίθεση) που διεξάγεται εδώ και μιαν εικοσιπενταετία – και θα πρέπει να επαινεθεί ο Άγγελος Δεληβορριάς γι' αυτή την παρέμβαση (αυτός είχε την ιδέα και πήρε την απόφαση, και αυτός την εκτέλεσε). Διότι με αυτήν ο Δεληβορριάς πάει κόντρα στην προσπάθεια απαξίωσης της γενιάς του '30, κυρίως της

* Το κείμενο αυτό διαβάστηκε στο Συνέδριο «Γιώργος Σεφέρης (40 χρόνια από τον θάνατό του)», που διοργάνωσε στην Κέρκυρα (11-13 Νοεμβρίου 2011) η Εταιρεία Κερκυραϊκών Σπουδών.

λογοτεχνικής (αλλά και της εικαστικής) πλευράς της, προσπάθεια της οποίας την αιτιολόγηση θα χαρακτήριζα αφελή, για ν' αποφύγω περισσότερο δυσάρεστους χαρακτηρισμούς.

Αλλά γιατί θα πρέπει να τους αποφύγω; Γιατί θα πρέπει να κατατρίβεται κανείς σε κριτικές ευγένειες, οι οποίες ενθαρρύνουν φαινόμενα όπως αυτό που προσπαθώ να περιγράψω; Διότι περί φαινομένου πρόκειται· περί ενός φαινομένου που, σε ό,τι αφορά τη λογοτεχνία κυρίως, θα μπορούσε να περιγραφεί με τους όρους μιας ομαδικής ψύχωσης.

Για να γίνω σαφέστερος θα πρέπει να αναφέρω τους λόγους για τους οποίους η κυρίαρχη σήμερα κριτική άποψη για τη γενιά του '30, υπακούοντας πειθήνια στα σαθρά για τη λογοτεχνία προτάγματα της Θεωρίας είναι ότι η γενιά αυτή δεν αξίζει την εκτίμησή μας. Έχω καταρτίσει έναν κατάλογο των κυριότερων εναντίον της επικρίσεων και χαρακτηρισμών τον οποίο σας διαβάζω. Τα χωρία που θα ακούσετε είναι κατά λέξη διατυπώσεις, όχι περιφραστική απόδοσή τους από εμένα:

«Η γενιά του '30 απέτρεπε από την εισαγωγή ξένων προτύπων και τη συνακόλουθη μόλυνση των ναμάτων του γηγενούς λαϊκού πολιτισμού».

«Από την εποχή του μοντερνισμού [δηλαδή της γενιάς του '30] η ελληνική λογοτεχνία και κριτική έχει σε μεγάλο βαθμό αποκοπεί από τις καλλιτεχνικές και φιλοσοφικές εξελίξεις στη Δύση».

«Η γενιά του '30 επέβαλε στη λογοτεχνία μας το δόγμα της ελληνικότητας».

«Ο όρος ελληνικότητα είναι δημιούργημα της γενιάς του '30».

Αυτό το τελευταίο δεν το διάβασα, το άκουσα σε παρουσίαση βιβλίου από σοβαρό καθηγητή Πανεπιστημίου. Μετά την παρουσίαση τον πλησίασα και τον ρώτησα: «Αυτά τα περί δημιουργίας του όρου ελληνικότητα από τη γενιά του '30 πού τα βρήκες;» «Το γράφει ο Δείνα», μου απάντησε. Του είπα ότι καλό θα ήταν να βγει από τη μελέτη της ιστορίας των ιδεών της Ελλάδας του εικοστού αιώνα, που είναι η κύρια περιοχή των ενδιαφερόντων του, και να επισκεφτεί και τον δέκατο ένατο αιώνα, όπου εκτός από το περιεχόμενο του όρου ελληνικότητα, το οποίο αποτελεί την κυρίαρχη ιδεολογία της εποχής, θα συναντήσει και τον ίδιο τον όρο, με την έννοια με την οποία χρησιμοποιείται στον εικοστό αιώνα.

Ξανακοίταξα το βιβλίο του Δείνα για να δω τι ακριβώς λέει, και διάβασα τα εξής:

*«Αν και τη λέξη “ελληνικότητα” η γενιά του ’30 ελάχιστα τη χρησιμοποίησε, εντούτοις συνδέθηκε μαζί της και από πολλούς θεωρήθηκε δημιούργημά της. Το ερώτημα συνεπώς που προκύπτει είναι πώς η γενιά του ’30 ταυτίστηκε με την έννοια της ελληνικότητας, αφού δεν χρησιμοποίησε εκτεταμένα τον όρο; Ο λόγος νομίζω είναι απλός. Από αυτήν εκπορεύεται το ρομαντικό ουτοπικό όραμα της αντίστασης στη δυτική κουλτούρα, που εκφράζεται μέσα από το ιδεολόγημα της ελληνικότητας, όπως σε άλλες χώρες εκφράζεται μέσα από παρόμοιες έννοιες σαν αυτές της *italianità*, της *hispanidad* ή της *negritude*».*

Προσέξτε τη διατύπωση: «το ρομαντικό ουτοπικό όραμα της αντίστασης στη δυτική κουλτούρα». Είχα την εντύπωση ότι το ρομαντικό ουτοπικό όραμα είναι χαρακτηριστικό της δυτικής κουλτούρας. Ο άνθρωπος που έγραψε την παραπάνω φράση φαίνεται να πιστεύει ότι το όραμα αυτό είναι γέννημα μιας αντιστεκόμενης Ανατολής. Εκτός αν εννοεί ότι η δυτική κουλτούρα αντιστέκεται στη δυτική κουλτούρα· ότι η *italianità* και η *hispanidad*, που αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της δυτικής κουλτούρας, αντιστέκονται στον εαυτό τους. Προσέξτε, ακόμη, και την άλλη φράση του κειμένου του: «Το ιδεολόγημα της ελληνικότητας, της *italianità*, της *hispanidad*, της *negritude*». Δηλαδή η ελληνικότητα, η ιταλικότητα, η ισπανικότητα, ακόμη και η νεγρικότητα, είναι ιδεολογήματα, δηλαδή ψευδείς συνειδήσεις. Με άλλα λόγια, είναι πράγματα ανύπαρκτα. Έχουμε εδώ την αποθέωση της μεταμοντέρνας εκδοχής της θεωρίας της κατασκευής. Αυταπατάσαι αν νομίζεις ότι είσαι Έλληνας, Ιταλός, Ισπανός, ή αν πιστεύεις ότι είσαι νέγρος, κι ας μιλάς ελληνικά, ιταλικά, ισπανικά ή σουαχίλι, κι ας γεννήθηκες σ’ έναν τόπο που λέγεται Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία ή Αγκόλα. Στην εποχή μας η αίσθηση της ταυτότητας, και όχι μόνο της εθνικής, έχει αποκαλυφθεί ότι είναι ψευδαίσθηση. Το είπε, άλλωστε, και ο Φουκώ, και μάλιστα με το παραπάνω, ότι σε λίγο η έννοια άνθρωπος δεν θα υπάρχει.

Ποιοι είναι αυτοί που με την επιμονή τους στην ελληνικότητα και τον αγώνα τους να προστατεύσουν την ελληνική ιδιοπροσωπία από το μίasma της Δύσης αποτελούν, σύμφωνα με τους επικριτές της τη λογοτεχνική γενιά του ’30; Είναι, κατά κύριο λόγο, ο Σεφέρης και ο Ελύτης από τους ποιητές, ο Θεοτοκάς από τους πεζογράφους και ο Καραντώνης και ο Δημαράς από τους κριτικούς. Κατά δεύτερο λόγο, όταν χρειάζεται, είναι ο Εμπειρικός και ο Εγγονόπουλος, αλλά και ο Κωνσταντίνος Τσάτσος. Ο Δημαράς και ο Τσάτσος δεν ανήκουν, βέβαια, στη γενιά

του '30, αλλά βολεύει να τους επικαλείται κανείς για μian επίκριση. Δεν ανήκουν, γιατί μια λογοτεχνική γενιά δεν είναι μια βιολογική γενιά (όλοι οι συγγραφείς όσοι γεννιούνται, πάνω-κάτω, και εμφανίζονται περίπου τα ίδια χρόνια), αλλά είναι εκείνοι οι συνομήλικοι, πάνω-κάτω, συγγραφείς, που εκφράζονται με – και που επιβάλλουν – μια νέα, ή όχι ταυτόσημη με την ισχύουσα, τεχνοτροπία.

Θα περίμενε κανείς ότι με κριτήριο την ελληνικότητα, όπως τη νοούν οι εν λόγω κριτικοί, θα επαναξιολογούνταν όλοι οι σημαντικότεροι Νεοέλληνες ποιητές: Ο Σολωμός, ο Κάλβος, ο Παλαμάς, ο Σικελιανός, ο Καβάφης. Όμως αυτό δεν συμβαίνει. Ή, μάλλον, σε κάποιες περιπτώσεις, συμβαίνει το αντίθετο. Ο Καβάφης, λ.χ., ο ελληνοκεντρικότερος ποιητής (με κριτήριο πάντα αυτό που νοούν ως ελληνικότητα οι επικριτές της γενιάς του '30) όχι μόνο απαλλάσσεται ταχυδακτυλουργικώς από την κατηγορία του «ιδεολογήματος της ελληνικότητας», αλλά και περιγράφεται ως κινούμενος στην αντίθετη κατεύθυνση. Έτσι από ποιητής μιας περιοχής του μείζονος ελληνισμού μεταβάλλεται σε «ποιητή της διασποράς» – της διασποράς γενικά, ούτε καν της ελληνικής διασποράς. Όλα εκείνα που για τους εν λόγω κριτικούς αποτελούν ανάθεμα για τη γενιά του '30 εξαλείφονται ως διά μαγείας από τον Καβάφη μέσα από μian ανάγνωση που αποκαλύπτει στους στίχους του μια «μοναδική διαθεσιμότητα» (δηλαδή ο Καβάφης είναι ό,τι προαιρείται κανείς), μια διαθεσιμότητα που επιτρέπει σε αυτή την ανάγνωση να απαλλάξει την ποίησή του από το βασικό ιδεολογικό χαρακτηριστικό της. Διαβάζοντας κανείς σήμερα τα όσα γράφονται για τη γενιά του '30 θα πίστευε ότι η πριν από το 1930 ελληνική ποίηση – και όχι μόνο αυτή – ήταν ένας υπερεθνικός παράδεισος, ότι η ελληνικότητα δεν υπήρχε προηγουμένως· ότι δεν υπήρχε γιατί στην πραγματικότητα δεν υπάρχει, επειδή υπάρχει μόνο ως ιδεολόγημα, δηλαδή ως κάτι το ανύπαρκτο, το οποίο εφηύρε για ιδιοτελείς λόγους πείθοντας τους αφελείς ότι είναι υπαρκτό η γενιά του '30.

Η γενιά του '30, λοιπόν, με τον ελληνοκεντρισμό της απομόνωσε την Ελλάδα στον επαρχιακό της ρόλο και έδειξε το εθνικιστικό και συντηρητικό ιδεολογικά πρόσωπό της. Τόσο συντηρητικό που να «εγκυμονεί σοβαρούς κινδύνους», γιατί ως «εθνολαϊκιστικό και ιδεαλιστικό» το πρόσωπο αυτό βρίσκεται «στη σκοτεινή πλευρά [δηλαδή στη φασίζουσα] του αντιδραστικού μοντερνισμού».

Επειδή όμως η ανακάλυψη ενός συντηρητικού ιδεολογικού περιεχομένου δεν είναι δυνατόν να απαξιώσει στον επιθυμητό βαθμό μια λογοτεχνική γενιά, έπρεπε να βρεθεί και ένας τρόπος να αμφισβητηθεί και η τεχνοτροπική πρωτοτυπία της γενιάς του '30, ο ρόλος της στη

μοντερνιστική κατεύθυνση της λογοτεχνίας μας. Για να επιτευχθούν αυτά τα δύο χρειαζόταν να βρεθεί ένα αντίπαλο ποιητικό δέος της ίδιας περίπου εποχής, που να ενσαρκώνει την ποιητική ανανέωση, τόσο σε επίπεδο ιδεολογικό όσο και στο επίπεδο των εκφραστικών αναζητήσεων.

Έτσι κατασκευάστηκε ένας προοδευτικός-πρωτοποριακός Καρυωτάκης. Ο συντηρητικός πολιτικά (κρινόμενος με τους όρους με τους οποίους προσδιορίζουν την πολιτική συντήρηση οι επικριτές της γενιάς του '30) και συντηρητικός τεχνοτροπικά (σε σύγκριση με την προσωδιακή κοσμογονία της εποχής του), αλλά και, σπουδαίος παρ' όλα αυτά, ποιητής Καρυωτάκης, ανακαλύπτεται όχι μόνο ως «η ελλείπουσα κριτική συνείδηση της Αριστεράς» αλλά και ως ο πραγματικός εισηγητής του μοντερνισμού στην Ελλάδα, τον οποίο «έθαψε με κάθε μέσο η γενιά του '30» για να επιβάλει τη δική της πρωτοκαθεδρία. Διαβάζουμε:

«Τον ρόλο του αναχώματος που απέτρεπε την προσέγγιση της ποίησης του Καρυωτάκη, ανέλαβε το κατασκευάσμα της “νεωτερικότητας”[η γενιά του '30]».

Διαβάζουμε ακόμη:

«Ο πρωτοποριακός Καρυωτάκης εμπλούτισε τον μοντερνισμό προκαλώντας σύγχυση στους κάθε είδους αμύντορες, κοινωνικούς και τεχνοτροπικούς [στους αμύντορες της γενιάς του '30]».

«Ο πρωτοποριακός Καρυωτάκης εμπλούτισε τον μοντερνισμό με μια προχωρημένη πολιτική φωνή».

«Ο Καρυωτάκης [και όχι η γενιά του '30] είναι αυτός που πραγματώνει (θεματικά, γλωσσικά και “μορφικά”) την περιλάλητη “στροφή” της ποίησής μας».

Τα όσα έχουν γραφεί από δεκάδες κριτικούς επί ολόκληρες δεκαετίες για τον ρόλο της γενιάς του '30 σε αυτή τη στροφή αποτελούν για τον άνθρωπο που γράφει τα αμέσως παραπάνω «εμμονές και “φετίχ” κάποιων κριτικών».

Δεν έχω τον χρόνο να σας εξηγήσω γιατί τα περί αντικαρυωτακικών αισθημάτων της γενιάς του '30 είναι μύθος. Αρκεί να αναφέρω ότι ο Σεφέρης και ο Καραντώνης χαρακτηρίζουν τον Καρυωτάκη «σταθμό στη λογοτεχνία μας», ότι ο Σεφέρης συμπαραθέτει στίχους του

Καρυωτάκη με στίχους του Έλιοτ, και ότι ο Καραντώνης θεωρεί ότι «η αισθητική του Καρυωτάκη, μαζί με εκείνη του Καβάφη και του Σεφέρη, δημιουργεί μια *στάθμη γούστου* που πρέπει να είναι ο γνώμονας της κριτικής εκτίμησης των ποιητικών έργων».

Κοντεύω να τελειώσω, και μιλάω ακόμη για το τι πιστεύει σήμερα για τη λογοτεχνική γενιά του '30 η κυρίαρχη λογοτεχνική κριτική μας και όχι για το τι πιστεύω εγώ· όμως δεν χρειάζεται να σας αναπτύξω τη δική μου άποψη γι' αυτή τη γενιά, γιατί είναι ήδη προφανής από αυτά που σας έχω πει. Γι' αυτό απλώς θα συνοψίσω την κρίση μου γι' αυτήν, επανερχόμενος στην παρατήρησή μου ότι το φαινόμενο της αρνητικής σήμερα στάσης προς τη γενιά του '30, όπως η στάση αυτή μπορεί να μελετηθεί μέσα από τις αιτιολογήσεις της, τις οποίες προβάλλουν οι θιασώτες της, θα μπορούσε να περιγραφεί με τους όρους μιας ομαδικής ψύχωσης. Διότι οι αιτιολογήσεις αυτές είναι τόσο ανίσχυρες έναντι του επιτεύγματος αυτής της γενιάς και τόσο πραγματολογικά λανθασμένες, που δεν θα μπορούσαν να εξηγηθούν παρά μόνο από το άγχος που, όπως όλα δείχνουν, έχει προκαλέσει η βαρεία σκιά αυτής της γενιάς σε ανθρώπους που προσπαθούν να απαλλαγούν από το αίσθημα του επιγόνου και να αυτοεπιβεβαιωθούν ως ισχυρές λογοτεχνικές παρουσίες. Έχουμε εδώ ένα αποτέλεσμα του άγχους της επίδρασης, για να θυμηθούμε και πάλι τον Χάρολντ Μπλουμ, όμως διαφορετικό από αυτό που περιγράφει ο Μπλουμ. Διότι το αποτέλεσμα εδώ είναι εκτρωματικό: ένα αποκύημα. Πιστεύω ότι πρόκειται για το επακόλουθο μιας κατάστασης που, καθώς το κεντρικό σύμπτωμά της είναι ο φόβος αδυναμίας εξόδου από τη σκιά της γενιάς του '30, θα μπορούσε να ονομαστεί αγχώδης άμυνα. Έπρεπε να βρεθούν αρνητικά στοιχεία στο έργο αυτής της γενιάς, ώστε αμφισβητώντας κανείς την αξία του να ενισχύσει την κατασκευή ενός δικού του κύρους. Και τα στοιχεία αυτά θεωρήθηκε ότι μπορούν να τα προσφέρουν η εμφάνιση των πολιτισμικών σπουδών με τα συνακόλουθα προτάγματα της πολυπολιτισμικότητας και της ετερότητας, που παρέχουν ευκαιρίες για την ανακάλυψη όχι μόνο πραγματικών αλλά και φανταστικών περιπτώσεων εθνοκεντρισμού και, συνεπώς, της συντηρητικής ιδεολογίας, την οποία ο εθνοκεντρισμός προϋποθέτει.

Θα ήταν ανιαρό να εξηγήσει κανείς γιατί η γενιά του '30 δεν είναι εθνοκεντρική – θα πρέπει πρώτα να εξηγήσει τι ακριβώς σημαίνει ο όρος εθνοκεντρισμός – και γιατί η γενιά αυτή προσγείωσε την έννοια της ελληνικότητας από τη στρατόσφαιρα, στην οποία την είχαν οδηγήσει οι προηγούμενες γενιές (αλλά και συνομήλικοί της που δεν ανήκουν στις τάξεις της) στις ρίζες της. Και θα ήταν ανιαρό να απαριθμήσει κανείς τα επιτεύγματα της γενιάς του '30 σε όλα τα πεδία της καλλιτεχνικής και πνευματικής δραστηριότητάς της. Αρκεί μόνο να πούμε ότι

η γενιά του '30 έμπασε την Ελλάδα στην Ευρώπη του εικοστού αιώνα. Και αρκεί για τη λογοτεχνική έκφραση αυτής της γενιάς να προσθέσουμε ότι όχι μόνο εκσυγχρόνισε τη λογοτεχνία μας αλλά και παρήγαγε ποιητικά έργα που μπορούν να συγκριθούν με τα σημαντικότερα σύγχρονά της ευρωπαϊκά. Τρεις μεγάλοι ποιητές (Σεφέρης, Ελύτης, Ρίτσος) και δύο υψηλής ποιότητας (Εγγονόπουλος, Εμπειρικός) αποτελούν ένα ποιητικό δυναμικό που αντίστοιχό του, αναλογικά, δύσκολα θα μπορούσε να βρει κανείς στις λογοτεχνικές γενιές – και όχι μόνο στις ευρωπαϊκές – του εικοστού αιώνα.

Τελειώνω σχολιάζοντας το τελικό συμπέρασμα του πρόσφατου βιβλίου για τη γενιά του '30 του Δημήτρη Τζιόβα (που είναι ο εφευρέτης των απόψεων για την ελληνικότητα στις οποίες με παρέπεμψε ο ειδικός στον εικοστό αιώνα καθηγητής). Σύμφωνα, λοιπόν, με τον Τζιόβα (για την ακρίβεια, με τη θεωρία του Φουκώ για την έννοια του συγγραφέα),

«παρά τις προσπάθειες να οριστεί και να περιγραφεί ποικιλοτρόπως, θα μπορούσαμε να πούμε, υπερβάλλοντας και κυριολεκτώντας, ότι η γενιά του '30 δεν υπήρξε ποτέ. Απλώς εφευρέθηκε ο μύθος της, σε διάφορες εκδοχές, ως άλλοθι και πεδίο για να συγκρουστούν ιδεολογίες και αισθητικές απόψεις, να αποκτήσουν έρεισμα βαθύτερες κοινωνικές αντιθέσεις και προκαταλήψεις και να κριθούν πολιτισμικές επιλογές».

Αφήνω να σχολιάσετε μόνοι σας τη συλλογιστική του χωρίου που σας διάβασα. Εγώ απλώς αναρωτιέμαι: αν η γενιά του '30 δεν υπήρξε ποτέ, τότε ποιο είναι το νόημα της μακρόχρονης και αγχώδους ενασχόλησης με αυτήν όλων εκείνων που αγωνίζονται τις τελευταίες δεκαετίες να την αποκαθλώσουν; Η ένταση και το ύφος αυτού του αγώνα κάθε άλλο παρά κριτική προσέγγιση των πεπραγμένων μιας λογοτεχνικής γενιάς του παρελθόντος υπηρετούν. Εκφράζουν εχθρότητα εναντίον μιας γενιάς του παρελθόντος, η οποία γίνεται αισθητή και σήμερα ως μια ζωντανή πραγματικότητα, ως πραγματικότητα τόσο ζωντανή, όσο και οι γενιές του παρόντος – διαφορετικά οι επικριτές της, παρότι ετερόχρονοι, δεν θα την αντιμετώπιζαν ως έναν σύγχρονο αντίπαλο. Διότι ογδόντα χρόνια μετά την εμφάνισή της η γενιά του '30 αποτελεί ακόμη τον ρυθμιστή του λογοτεχνικού μας πολιτεύματος, όσο κι αν προσπαθούμε να ξορκίσουμε την παρουσία της με μεταμοντέρνα μαντζούνια και συνταγές πολιτικής ορθότητας. Κι αυτό όχι μόνο γιατί είναι μια μεγάλη γενιά, αλλά και γιατί οι μεταγενέστεροι δεν κατορθώσαμε να διδαχτούμε όσα έπρεπε από το επίτευγμά της. Αν το είχαμε κατορθώσει, θα

μπορούσαμε να είχαμε αναπτύξει περισσότερο τις δυνατότητές μας και δεν θα ξιφουλκούσαμε σήμερα με ξύλινα σπαθιά εναντίον της.